

V BÖLMƏ. MÜƏSSİSƏLƏRİN İQTİSADİYYATI VƏ İDARƏ EDİLMƏSİ

UOT 336.71

*Tural Qəzənfər oğlu HƏSƏNOV
magistr, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti,
Elmi rəhbər: prof. Qəzənfər Salman oğlu HÜSEYNOV
E-mail: tural-hesenov@hotmail.com,*

SƏNAYE MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ YARANA BİLƏN RİSKLƏRİN AZALDILMASI VƏ İDARƏ EDİLMƏSİ STRATEGİYASININ İŞLƏNMƏSİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – sənaye müəssisələrində yarana bilən risklərin azaldılması və idarə edilməsi strategiyasının işlənməsinin xarakterik cəhətlərinin tədqiq olunması yolu ilə ölkə sənayesi üçün optimal hesab edilə biləcək təklif və tövsiyələrin hazırlanmasıdır.

Tədqiqatın metodologiyası – araşdırılan problemə hərtərəfli yanaşma, həmçinin sənaye müəssisələrində yarana bilən risklərin azaldılması və idarə edilməsi strategiyasının işlənməsinin fərqli aspektlərdən müqayisəli təhlili və qiymətləndirilməsi ilə bağlı metodlar istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasında sənayenin iqtisadi idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsində iqtisadi artımın mənbəyi kimi müəyyən edilə bilər.

Tədqiqatın nəticələri – dünyada və ölkəmizdə olan sənaye müəssisələrində yarana bilən risklərin səviyyəsi nəzərə alınmaqla, onların azaldılması və idarə edilməsi üzrə təklif və tövsiyələrin hazırlanması.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – məqalədə müəssisə risklərinin idarə edilməsi biznes məqsədlərinə nail olmaq üçün ağılabatan əminlik yaratmaq üçün nəzərdə tutulmuş dinamik proses kimi müəyyən edilmişdir. Bu prosesdə biznesə təsir edə biləcək mümkün hadisələr müəyyən edilmişdir. Bu hadisələrin səbəb ola biləcəyi riskləri biznesin risk iştahına uyğun olaraq idarə etməklə bağlı təklif və tövsiyələr irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: sənaye, risk, risklərin idarə edilməsi.

Giriş

Sənaye müəssisələri artan təhlükə mənbəyidir və eyni zamanda gözlənilməz qəza və fəlakətlərdən, habelə qeyri-müəyyənlik şəraitində qəbul edilən qərarlardan əlavə itki ehtimalına səbəb olan xarici mühitin dəyişməsi şəraitində fəaliyyət göstərir. Dünya praktikasında risklərin idarə edilməsi prosedurlarının formalaşması yeni başlamışdır. Eyni zamanda, risklərin idarə edilməsinə ehtiyac ilk növbədə hüquqi tələblərlə deyil, şirkətlərin rəqabətqabiliyyətlilik səviyyəsinin yüksəldilməsi, korporativ idarəetmənin təkmilləşdirilməsi, hesabatların şəffaflığının artırılması, müəssisənin sabit inkişafında səhmdarların inamına nail olmaq üçün daxili ehtiyacları ilə bağlıdır. Sənaye şirkətləri risklərin idarə edilməsi prosedurlarının həyata keçirilməsi üçün global təcrübələrə riayət etməyə çalışırlar.

Risklərin idarə edilməsi təşkilatın bütün sahələrinə təsir göstərir və müəssisənin həm strateji, həm taktiki, həm də operativ bütün məqsədlərinə çatmağa yönəlib. Eyni zamanda, risklərin zamanında ortadan qaldırılması, risklərin azaldılması üçün ən vacib vasitələrdən biridir və ilk növbədə, əsas istehsalat obyektlərində baş verən qəza və fəlakətlərdən dəymiş zərərin bərabərləşdirilməsinə yönəlib. Sahibkarlıq risklərinin miqyasına həm makroiqtisadi, həm də mikroiqtisadi amillər təsir

edir. Eyni zamanda, sənaye müəssisələrinin risklərin idarə edilməsi və strateji idarə olunması prosesinin optimallaşdırılması nöqteyi-nəzərindən bu amillərin hərtərəfli kompleks təhlilinə ehtiyac var.

Sənaye müəssisələrində yarana bilən risklərin azaldılması və idarə edilməsi strategiyasının işlənməsinin aktuallığı

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı və kapitalın hərəkətini məhdudlaşdıran maneələrin aradan qalxması ilə maliyyə bazarları arasında inteqrasiya tədricən artmışdır. Lakin bu inteqrasiyanın gətirdiyi maliyyə liberallaşması prosesinin müsbət tərəfləri ilə yanaşı, lazımi makroiqtisadi şərait yaradılmadan maliyyə liberallaşmasına keçid maliyyə bazarında dəyişikliyi artırır. Sənaye müəssisələrinin fəaliyyət göstərdiyi sahələrdə hadisələrin dinamikliyi və mürəkkəbliyi qeyri-müəyyənlik dərəcəsini günü-gündən artırmaqda davam edir. Dünyada artan qloballaşma tendensiyası şaxələndirməni və risklərin daha kompleks şəkildə idarə olunmasını zəruri etdi. Daim dəyişən qlobal iqtisadi vəziyyət və daim inkişaf edən texnologiya kimi qeyri-sabit şərtlər müəssisələrin risklərini fərqləndirir və artırır. Risk növlərinin artması və mürəkkəbləşməsi və informasiya texnologiyalarının dəyişməsi nəticəsində risklərin idarə edilməsinin hesablanmasında ənənəvi üsullar öz yerini daha mürəkkəb təkmil ekonometrik, statistik və təkmil riyazi hesablamalara əsaslanan maliyyə mühəndisliyi tətbiqlərinə verməyə başlamışdır.

Sənaye istehsalının dinamik inkişafı üzrə tədbirlər və tədbirlər sistemində istehsal aparatının yeni texnoloji əsaslarla təkrar istehsalı həlledici əhəmiyyət kəsb edir. Mürəkkəb iqtisadi sistemlər olan sənaye müəssisələri (istehsalat və elmi-texniki təşkilatlar) müasir şəraitdə dinamik qarşılıqlı təsir göstərən daxili və xarici amillərin təsiri altında inteqrasiyaya və bu prosesin nəticəsi olaraq sistemli şəkildə təşkil olunmuş biznes proseslərini formalaşdırmağa meyillidirlər. Bu sistemli şəkildə təşkil edilmiş biznes prosesləri rəqabət qabiliyyətli məhsulun sənaye istehsalının bütün mərhələlərinin mövcud olduğu sahə və ya sahələrarası xarakterli müəssisə və təşkilatların kompleksləridir.

Müəssisədə yarana bilən risklərin həll yolları

Müəssisə risklərinin idarə edilməsi səkkiz komponentdən ibarətdir.

Cədvəl 1.1

Müəssisə risklərinin idarə edilməsi [1]

1	Daxili mühit
2	Məqsədin müəyyən edilməsi
3	Hadisələrin müəyyənləşdirilməsi
4	Riski dəyərləndirmək
5	Riski cavablandırmaq
6	Nəzarət fəaliyyətləri
7	İnformasiya və kommunikasiya
8	Monitoring

Daxili mühit (nəzarət mühiti və ya daxili mühit) müəssisə risklərinin idarə edilməsi modelinin yuxarı hissəsində yerləşdirilir və bütün digər komponentlərin təməlinə rol oynayır. Bu, müəssisədəki işçilər tərəfindən risklərin necə görülməsi və qarşılınması üçün əsas təşkil edir. Daxili mühitə həmçinin müəssisənin risklərin idarə edilməsi fəlsəfəsi, risk iştahı və fəaliyyətindəki etik dəyərlər daxildir. Biznesin fəaliyyət göstərdiyi mühit də daxili mühit çərçivəsində nəzərə alınır. Biznesdə strategiya və məqsədlərin necə qurulacağına, risklə bağlı fəaliyyətlərin necə qurulduğuna və risklərin necə müəyyən edildiyinə, risklərə qarşı necə davranılacağına və risklərin necə yönəldiləcəyinə daxili mühit də təsir göstərir. Bu vəziyyətlərdə aktiv rol oynayan daxili mühit komponenti də bir çox elementdən təsirlənir. Bu elementlərə misal olaraq biznesin idarə edilməsinin fəlsəfəsi və iş üslubu, direktorlar şuralarının və onların komitələrinin funksiyaları, biznesdə yaradılmış təşkilati struktur və bu strukturdan asılı olaraq səlahiyyət və vəzifələrin bölüşdürülməsi, qəbul

edilmiş siyasət və prosedurlar göstərilə bilər. Müəssisə işçilərinə qarşı daxili audit fəaliyyətləri daxil olmaqla nəzarət sistemləri mövcuddur.

Məqsədin müəyyən edilməsi elementinə biznesin strateji və əməliyyat məqsədləri, biznes tərəfindən müəyyən edilən risk iştahı, risklərə dözümlülük və bunların hər birinin biznesin vizyonu və missiyası ilə əlaqəsi daxildir. Hədəfin müəyyən edilməsi prosesində bu əlaqələr biznes tərəfindən nəzərə alınmalıdır. Başqa sözlə, biznesin uğuruna təsir edəcək potensial hadisələri müəyyən etmək üçün idarəetmə fəaliyyətinə başlamazdan əvvəl məqsədləri müəyyən etmək lazımdır. Korporativ risklərin idarə edilməsi müəssisənin riskgötürmə meylini nəzərə almaqla, müəssisənin baxış və missiyasına uyğun olaraq müəyyən edilmiş hədəflərin sağlam həyata keçirilməsinə kömək edir. Müəssisə risklərinin idarə edilməsinin sual altına düşməsi üçün rəhbərlik ilk növbədə əməliyyat, hesabat və uyğunluq məqsədləri daxil olmaqla strateji məqsədlərini müəyyən etməlidir. Hər bir müəssisə müxtəlif daxili, xarici risklərlə üzləşir və effektiv hadisənin müəyyən edilməsi, riskin qiymətləndirilməsi və biznesdə mövcud riskə münasibətin əsas şərti məqsədlərin müəyyən edilməsidir. Hər bir biznesin fərqli məqsədləri olsa da, bütün müəssisələr üçün bəzi məqsədlər mövcuddur və bu məqsədlər müxtəlif təsnifatlara tabedir.

Ədəbiyyatdakı bəzi mənbələrdə hadisənin tərfi komponentinə “risk identifikasiyası” da deyilir [2]. Bununla belə, müəssisə riskinin idarə edilməsi tədqiqatında hadisələrin müəyyənləşdirilməsi konsepsiyası müəssisə risklərinin idarə edilməsi cədvəlində üçüncü komponent kimi daxil edilmişdir. Bu nöqtdədə hadisə kimi qeyd olunan anlayış əslində riskdir. Rəhbərlik biznesdə məqsədlərə nail olmağa mane olacaq hadisələri (və ya riskləri) müəyyən etməlidir. Risk, məqsədlərə nail olunmasına təsir göstərə biləcək hadisənin baş vermə ehtimalıdır. Biznesin idarə edilməsi baş verərsə, biznesə təsir edə biləcək potensial hadisələri müəyyən edir və bu hadisələrin imkanları təmsil edib etmədiyini və ya məqsədlərə nail olunmasına mənfi təsir göstərə biləcəyini müəyyən edir. Mənfi təsiri olan hadisələr rəhbərliyin qiymətləndirilməsini və sonradan cavab verməsini tələb edən riskləri, yəni münasibət göstərməyi, müsbət təsiri olan hadisələr isə imkanları təmsil edir. Müəssisə risklərinin idarə edilməsi biznesə mənfi təsir göstərən hadisələrin təsirini minimuma endirmək və müsbət təsir göstərən hadisələrin təsirini maksimuma çatdırmaq üçün müəssisələrə dəstək verir. Bununla belə, strategiyaların həyata keçirilməsinə və məqsədlərə nail olunmasına təsir edən bu hadisələri çoxsaylı xarici və daxili amillər istiqamətləndirir. Hadisənin tərifində rəhbərlik qeyri-müəyyənliklərin mövcudluğunu qəbul edir və hadisənin baş verib-verməyəcəyini, nə vaxt baş verəcəyini və ya təsirini dəqiq bilmir. Rəhbərlik ilkin olaraq təsirin müsbət və ya mənfi olmasına diqqət etmədən həm xarici, həm də daxili amillər nəticəsində yaranan bir sıra mümkün hadisələri qiymətləndirir. Beləliklə, rəhbərlik nəinki mənfi təsir göstərən, həm də həyata keçirmək imkanlarını təmsil edən potensial hadisələri müəyyən etmək şansı əldə edir. Müəssisə risklərinin idarə edilməsinin bir hissəsi kimi rəhbərlik bu xarici və daxili amilləri və onların nəticəsində yarana biləcək hadisələrin növlərini başa düşməyin vacibliyini qəbul edir.

Riskin qiymətləndirilməsi müəssisədə risklərin necə idarə olunacağını müəyyən etmək və bu istiqamətdə risk münasibətini inkişaf etdirmək üçün imkan və nəticələri nəzərə alaraq risklərin təhlilinə aiddir. Riskin qiymətləndirilməsi daxili nəzarət və daxili audit çərçivəsində korporativ risklərin idarə edilməsi komponentlərində də əsas rola malikdir. Korporativ risklərin idarə edilməsinin tərkib hissələrindən olan daxili mühitin, məqsədlərin müəyyən edilməsinin və hadisələrin müəyyən edilməsi komponentlərinin məlumatların toplanmasına və ümumilikdə çərçivənin yaradılmasına töhfə verdiyini nəzərə alsaq, belə düşünmək olar ki, risklərin qiymətləndirilməsi, riskə münasibət, nəzarət fəaliyyətlər, informasiya-kommunikasiya və monitoring komponentləri daha çox risklərə qarşı fəaliyyət sahəsidir. Bu nöqtdədə riskin qiymətləndirilməsi prosesinin məlumatları sözügedən risklə bağlı fəaliyyətlərə istiqamət verəcəkdir. Riskin qiymətləndirilməsi prosesinin mühüm hissəsi kimi, rəhbərlik riskləri xas (təbii-məxsus) və qalıq (qalıq) risklər kimi nəzərdən keçirməlidir [3]. Təbii (təbii-məxsus) risk rəhbərlik riskin ehtimalını və ya təsirini dəyişdirmək üçün heç bir tədbir görmədikdə mövcud olan riskdir. Başqa sözlə, daxili risklər riski idarə etmək üçün heç bir tədbir görülmədikdə yaranan risklərdir. Məsələn, ehtiyatlarda olan giriş-çıxışlar üçün

blank hazırlanmadıqda və lazımı nəzarət tədbirləri həyata keçirilmədikdə, səhv hesablanmış və ya oğurlanmış ehtiyatlar ola bilər. Lakin ehtiyatların giriş-çığış formaları hazırlanaraq doldurulsa və ehtiyatlara giriş-çığışa nəzarət tədbirləri həyata keçirilərsə, ehtiyatlarda olan kənarlaşmalar mində birə qədər azalacaq. Bunun üçün əvvəlcə biznesdə daxili risklər müəyyən edilməli, sonra isə bu risklərə qarşı nəzarətin riskin təsirini məqbul edib-etməməsi təhlil edilməlidir.

Riskin qiymətləndirilməsi prosesindən sonra müəyyən ediləcək risk münasibəti (risk reaksiyaları, riskə reaksiya) risklərə qarşı risklərin idarə edilməsinin fəaliyyət sahəsini təşkil edir. Qiymətləndirmə nəticəsində əldə edilən məlumatları müəssisədə risk götürmək istəyi ilə müqayisə edərək, təcili tədbirlər görülməsini tələb edən risklər müəyyən edilir. Daha sonra variantlar arasında riskli davranışlara üstünlük verilir.

Riskləri cavablandırmaq, riskə səbəb olan biznes bölməsini satmaq, narahatedici coğrafi ərazini tərk etmək və ya məhsul xəttini tərk etmək kimi fəaliyyətlər vasitəsilə biznesin riskdən yayınmasıdır. Çətinlik ondan ibarətdir ki, müəssisələr tez-tez məhsul xəttini tərk etmərlər və ya risk onun əlaqəli xərcləri ilə reallaşana qədər biznes bölməsindən uzaqlaşmırlar. Biznesin çox aşağı risk iştahı olmadığı halda, bütün digər şərtlər artıq mövcud olduğu halda, yalnız gələcək potensial risk əsasında biznesdən çıxmaq və ya məhsul qrupundan uzaqlaşmaq çox çətindir. Digər tərəfdən, gələcəkdə daha böyük riskin qarşısını almağa kömək edəcək bir sahəyə daxil olmaq üçün hər hansı bir investisiya qoyularsa, bu dəfə qaçınmaq potensial olaraq daha baha başa gələn bir strategiya olacaqdır. Bundan əlavə, əgər biznes rəhbərliyi riskin ehtimalını və təsirini məqbul səviyyəyə endirəcək variantı müəyyən edə bilmirsə, riskə qarşı uyğun risk münasibəti kimi yayınma variantı seçilməlidir [4]. Azaltma riskin ehtimalını, təsirini və ya hər ikisini azaltmaq üçün tədbirlər görmək deməkdir. Risklərin mənfi təsirləri ehtimalını azaltmaq və ya risklərin mənfi təsir dərəcəsini zəruri tədbirlərlə azaltmaq üçün həyata keçirilən fəaliyyətlərdir. Məsələn, maliyyə institutu sistemlərinin üç saatdan artıq işləməməsi riskini qiymətləndirərkən belə hadisənin təsirini qəbul edə bilməyəcəyinə qərar verə bilər. Bu halda, biznes bu ehtimalı azaltmaq üçün qabaqcıl ehtiyat sistemlərinə və texnologiyasına investisiya edə bilər.

Nəzarət fəaliyyətləri müvafiq risk münasibətlərinin mövcud olmasını təmin etməyə kömək edən siyasət və prosedurlardır. Bu nəzarət fəaliyyətləri müəssisədəki bölmələrin hər səviyyəsində həyata keçirilir [5]. Biznesdə risk münasibəti seçildikdən sonra rəhbərlik bu risk münasibətlərinin vaxtında və effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək üçün lazımı nəzarət tədbirlərini həyata keçirməlidir. Ümumi istifadə edilən nəzarət fəaliyyətləri yüksək səviyyəli hesabatlar, fəaliyyətin idarə edilməsi, informasiya prosesləri, fiziki nəzarətlər, fəaliyyət göstəriciləri, vəzifə və məsuliyyətlərin ayrılması kimi sıralana bilər. Qeyd olunan fəaliyyətlər müxtəlif təşkilati səviyyələrdə işçilər tərəfindən həyata keçirilən və biznesə məqsədlərinə çatmaq üçün irəliləməyə imkan verən bir çox prosedurlardan yalnız bir neçəsidir. Müəssisələrin strukturlarından asılı olaraq nəzarət fəaliyyətini şaxələndirmək mümkündür. Müəssisələr tərəfindən öz risk münasibətləri üçün bir neçə nəzarət fəaliyyətinin birləşməsindən istifadə etmək ümumiyyətlə üstünlük təşkil edir. Nəzarət fəaliyyətinin müəyyən edilməsində vurğulanmalı olan məqamlardan biri də müəssisədə nəzarətin optimal səviyyəsinin müəyyən edilməsidir. Nəzarət fəaliyyətləri müəssisədə davam edən gündəlik işlərə mane olmamaq üçün çevik olmalıdır, eyni zamanda hədəflərə və idarəetməyə çatma imkanını dəstəkləmək üçün sərt olmalıdır.

Bütün müəssisələr biznesin idarə edilməsi ilə bağlı daxili və xarici hadisələr və fəaliyyətlər haqqında geniş məlumat əldə edir. Bu məlumat işçilərə korporativ risklərin idarə edilməsi və digər öhdəliklərini yerinə yetirmək imkanı verən formada və vaxt çərçivəsində ötürülür. İnformasiya və kommunikasiya müəssisə risklərinin idarə edilməsi prosesinin hər mərhələsində, onun bütün komponentlərində və nəzarət vasitələrinin qiymətləndirilməsində mərkəzi rol oynayır [6]. Riskləri müəyyən etmək, qiymətləndirmək və onlara cavab vermək, biznesi idarə etmək və məqsədlərinə çatmaq üçün təşkilatın bütün səviyyələrində bilik tələb olunur. İnformasiya sistemləri həm biznesdə, həm də xarici amillərdən yaranan məlumatlardan istifadə etməklə, riskləri idarə etmək və

məqsədlərinə uyğun olaraq əsaslandırılmış qərarlar qəbul etmək üçün məlumat, rəbitə isə məlumatın müəssisə daxilində aşağı, yuxarı və üfüqi şəkildə dövriyyəsidir. Aşağıya doğru ünsiyyət işçilərin rəhbərliyin planlarından xəbərdar olması və məlumat axınının yuxarı səviyyədən aşağı səviyyəyə keçməsi deməkdir. Yuxarı ünsiyyət aşağı səviyyədən yuxarı səviyyəyə doğru ünsiyyətdir. Yüksək rəhbərliyə məlumat verən işçilər belə ünsiyyətə misaldır. Üfüqi rəbitə eyni səviyyədə olan bölmələr arasında ünsiyyətdir. Müəssisədə kompleks müəssisə risklərinin idarə edilməsi sisteminin yaradılması və saxlanması üçün müştərilər, təchizatçılar, səhmdarlar və işçilərlə əlaqə saxlayan risklərin monitorinqi və kommunikasiya sistemlərinin hazırlanmasına ehtiyac var [7]. Keçmişdə bu çox çətin proses olsa da, məlumatı ehtiva edən veb-əsaslı verilənlər bazalarından istifadə və bir çox təchizatçı və müştərilərin, xüsusən də böyük müəssisələrdə əməkdaşlığı bu informasiya əlaqələrini daha əlçatan edir. Effektiv ünsiyyətdə bütün işçilər yüksək səviyyəli rəhbərlərdən müəssisə risklərinin idarə edilməsi üzrə öhdəliklərinin diqqətlə yerinə yetirilməli olduğu barədə aydın mesaj alırlar. Onlar həm korporativ risklərin idarə edilməsində öz rolları, həm də fərdi fəaliyyətlərinin digər işçilərin fəaliyyətləri ilə necə əlaqəli olduğu haqqında biliklər əldə edirlər.

Müəssisə risklərinin idarə edilməsi komponentlərinə təsir göstərmək və dəstəkləmək üçün heyətin rolları və məsuliyyətləri doğru şəkildə bölüşdürülməlidir. Üst rəhbərlik işçilərin rəhbərliyin problemləri tez və lazımı şəkildə dinləməyə və həll etməyə hazır olduğuna inanmasını təmin etməlidir. Bu addım başa çatdıqdan sonra rəhbərlik, risklərin idarə edilməsini davam etdirmək üçün kifayət edib-etmədiyini müəyyən etmək üçün ünsiyyət tərzini, prosesi və effektivliyi dəstəkləyən texnoloji inkişafı da izləməlidir.

Monitorinq prosesi müvafiq nəzarət vasitələrinin mövcudluğuna, prosedurların başa düşülməsinə və onlara əməl olunmasına əminlik təmin edilməsidir. Hər bir müəssisə qurduğu müəssisə risklərinin idarə edilməsi sisteminin monitorinq prosesində diqqətli olmalıdır. Davamlı monitorinq prosesi zamanı rəhbərlik əməliyyat sisteminin saxlanılıb-saxlanmayacağına müəyyənləşdirilməsini asanlaşdıran məlumatları təqdim etməlidir [8]. Çünki müəssisələrdə qurulan müəssisə risklərinin idarə edilməsi sistemləri zamanla dəyişir. Keçmişdə biznesdə təsirli olan risk münasibəti bir müddət sonra etibarlılığını və gözlənilən təsirini itirə bilər. Eynilə, nəzarət fəaliyyətləri zaman keçdikcə daha az effektiv ola bilər və ya biznesin məqsədlərində dəyişiklik ola bilər. Bu cür dəyişikliklər qarşısında rəhbərlik müəssisə risklərinin idarə edilməsinin fəaliyyətində effektivliyin davamlı olub-olmadığını müəyyən etməlidir. Monitorinq iki yolla həyata keçirilə bilər – ya həyata keçirilən fəaliyyətlər vasitəsilə, ya da ayrıca qiymətləndirmələr şəklində [9]. Müəssisə risklərinin idarə edilməsi sistemləri tez-tez özlərini daim izləmək üçün müəyyən dərəcədə strukturlaşdırılır. Bu monitorinqin dərəcəsi və effektivliyi nə qədər yüksək olarsa, ayrı-ayrı qiymətləndirmələrə ehtiyac bir o qədər az olar. Rəhbərlik davamlı risklərin idarə edilməsinin effektivliyinə əsaslı əminlik əldə etmək üçün zəruri olan ayrıca qiymətləndirmələrin tezliyində özü qərar verir. Bu təyinatı verərkən dəyişikliklərin xarakteri və dərəcəsi ilə bağlı riskləri, risklərə cavab tədbirləri və müvafiq nəzarəti həyata keçirən heyətin səriştəsi və təcrübəsini və davamlı monitorinqin nəticələrini nəzərə alır [10]. Çox vaxt davamlı monitorinq və ayrı-ayrı qiymətləndirmələrin birləşməsi müəssisə risklərinin idarə edilməsinin zamanla effektiv qalmasını təmin edir.

Nəticə

Müəssisə risklərinin idarə edilməsi qeyri-müəyyənlik mühitinə baxmayaraq biznes risklərinin idarə edilməsi fəaliyyətlərinin effektiv və səmərəli icrası və biznes məqsədlərinə nail olmaq üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Ancaq mövzu ilə bağlı müxtəlif araşdırmalar araşdırıldığında korporativ risk idarəetmə sisteminin hələ də müəssisələr üçün lazımı səviyyədə qurulmadığını söyləmək mümkündür. Şirkətdə risklərin təhlilində istifadə olunan metoda alternativ olaraq risklərin təsir və ehtimallarının çarpılması ilə əldə edilən risk matrisi hazırlanmış və istifadə edilməsi tövsiyə olunmuşdur. Risklərin ümumi ballarının hesablanmasında orta və orta çəkili metodlardan istifadənin bəzi narahatlıqlara səbəb ola biləcəyi və buna görə də risklərin ümumi ballarında vurma metoduna

üstünlük verilə biləcəyi barədə risklərin idarə edilməsi komitəsi ilə məsləhətləşmələr aparılmışdır. Korporativ risklərin idarə edilməsi sisteminin effektivliyini qorumaq üçün ildə bir dəfə daxili audit bölməsinin auditinin aparılması və sistemin tətbiqinin müəyyən edilmiş çərçivə və hədəflərə uyğun olaraq həyata keçirilməsinin nə dərəcədə qiymətləndirilməsi tövsiyə olunur. Təkmilləşdirilmə səyləri sayəsində şirkətdə korporativ risklərin idarə edilməsi sistemindən gözlənilən faydanın artacağı gözlənilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Akçakanat Ö. “Kurumsal Risk Yönetimi ve Kurumsal Risk Yönetim Süreci”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C.4, S. 7, 2012, SS.30-46.
2. Aktan C. C. “Kurumsal şirket Yönetimi”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, ISSN: 1309-8039 (Çevrimiçi), 2013, ss.150-191.
3. Baxter R., Jean C., Rani H., Enterprise Risk Management Program Quality: Determinants, Value Relevance, and the Financial Crisis, Contemporary Accounting Research, 30(4), 2013, pp. 1264-1295.
4. Balmer J. M., Wilkinson, A, “Building societies: change, strategy and corporate identity. Journal of General Management”, 2013, 17(2), pp. 20-33
5. Beasley S., Richard C., Dana R., “Enterprise Risk Management: An Empirical Analysis of Factors Associated with the Extent of Implementation”, Journal of Accounting and Public Policy, 24, 2005, pp. 521-531.
6. Can H. “Organizasyon ve Yönetim”, Siyasal Kitapevi, Ankara. 2015. 300 s
7. Cox L. A. “What's Wrong with Risk Matrices?, Risk Analysis”, Vol. 28, No. 2, 2008, pp. 497-512.
8. Daft R., Lengel R. H. “Organizational information requirements, media richness and structural design”, Management science, 2013, 32(5), 554-571
9. Dickinson G. “Enterprise Risk Management: Its Origins and Conceptual Foundation”, The Geneva Papers on Risk and Insurance, Vol. 26, No. 23, July 2001, pp. 360-366
10. Dinç Ö. “Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası”, Timaş Yayınları, İstanbul. 2014. 250s.

*Турал Газанфар оглы Гасанов
магистр, Азербайджанский Государственный
Университет Нефти и Промышленности,
Научный руководитель: Газанфар Салман оглы Сулейманов
E-mail: tural-hesenov@hotmail.com,*

Разработка стратегии снижения и управления рисками, возникающими в промышленных объединениях

Резюме

Целью исследования - подготовить предложения и рекомендации, которые можно считать оптимальными для промышленности страны, путем изучения особенностей разработки стратегий снижения и управления рисками, которые могут возникнуть на промышленных предприятиях.

Методология исследования - комплексный подход к исследуемой проблеме, а также методы, связанные со сравнительным анализом и оценкой развития стратегии снижения и управления рисками на промышленных предприятиях с разных сторон.

Значимость исследования - в качестве источника экономического роста можно выделить совершенствование управления экономикой отрасли в стратегии социально-экономического развития.

Результатом исследования - с учетом уровня рисков, которые могут возникнуть на промышленных предприятиях в мире и в нашей стране, это подготовка предложений и рекомендаций по их снижению и управлению.

Оригинальность и научная новизна исследования - в статье управление рисками предприятия определяется как динамический процесс, призванный обеспечить разумную уверенность в достижении бизнес-целей. В этом процессе выявляются возможные события, которые могут повлиять на бизнес. Были выдвинуты предложения и рекомендации по управлению рисками, которые могут быть вызваны этими событиями, в соответствии с риск-аппетитом бизнеса.

Ключевые слова: отрасль, риск, риск-менеджмент.

*Tural Gazanfar oglu Hasanov,
master, Azerbaijan State Oil and Industry University,
Scientific leader: Gazanfar Salman Suleymanov
E-mail: tural-hesenov@hotmail.com,*

Development of a strategy for reduction and management of risks that may arise in industrial institutions

Summary

The aim of the study - It is the preparation of proposals and recommendations that can be considered optimal for the country's industry through the study of the characteristics of the development of risk reduction and management strategies that may arise in industrial enterprises.

The research methodology - a comprehensive approach to the investigated problem, as well as methods related to the comparative analysis and evaluation of the development of the risk reduction and management strategy in industrial enterprises from different aspects were used.

The significance of the study - can be identified as a source of economic growth in the improvement of the economic management of the industry in the socio-economic development strategy.

The result of the study - are the preparation of proposals and recommendations for their reduction and management, taking into account the level of risks that may arise in industrial enterprises in the world and in our country.

Originality and scientific novelty of research - the article defines enterprise risk management as a dynamic process designed to provide reasonable assurance of achieving business objectives. In this process, possible events that may affect the business are identified. Proposals and recommendations have been put forward to manage the risks that may be caused by these events in accordance with the risk appetite of the business.

Key words: industry, risk, risk management.